

ויש תנא הסובר שבני העיירות מקדימים ליום הכניסה ככפרים ובני הכרכים קוראים בי"ד (בכל שנה ושנה – ככל השנים שהעיירות קודמות למוקפים). ותנא אחר סובר שהעיירות קוראות בזמנן והכרכים מקדימים ליום הכניסה (בכל שנה ושנה – כשאר שנים שעירות בי"ד וזמנם אינו זמן המוקפים. ולדברי הכל לעולם אין קוראים לאחר הזמן הקבוע, ככתוב ולא יעבור. רש"י ב. עפ"י גמרא ה.).
הלכה כסתם מתניתין שבני העיירות והמוקפים קוראים בערב שבת (רמב"ם מגילה א, יד).

חל י"ד להיות בשבת; לסתם משנתנו וכן דעת רבי בברייתא, כפרים ועיירות גדולות מקדימים ליום הכניסה, שהואיל ונדחו העיירות מיומם – ידחו ליום חמישי. ותנא קמא בברייתא אמר: כפרים מקדימים ליום הכניסה ועיירות גדולות קוראים בערב שבת. וכן אמר רב (ה.).

הרמב"ם (מגילה א, יד) פסק שבני העיירות קוראים בערב שבת – כתנא קמא דברייתא וכרב, דלא כסתם משנתנו. והראב"ד השיגו (וע' מ"מ). ובריטב"א משמע שיש סברא לומר כאשר אין כפרים מקדימים, אף בני העיירות יקראו בערב שבת.

בכל מקום שמקדימים הקריאה מפני השבת, מקדימים גם את המתנות לאביונים ליום הקריאה וכדלהלן.

והסעודה עושים ביום שלאחר השבת (עפ"י הירושלמי. וכן נפסק בשלחן ערוך תרפח, ו. וכן דעת רדב"ז מג"א ק"ג ונוב"י). ויש אומרים בשבת (עפ"י רלב"ח – בדעת תלמוד שלנו. ועריטב"א ה. בשם 'ש מפרשים' ור"ן בשם רא"ה. ובפרי חדש צדד לעשות הסעודה בשבת וביום ראשון (מובא בשעה"צ). ולא נהגו בירושלם להוסיף בשבת סעודה מיוחדת לכבוד פורים אלא מרבים בסעודת השבת. הליכות שלמה כא, ו). ומשלוח מנות עושים ביום שעושים הסעודה (משנ"ב תרפח סקי"ח. וכן נקט כהנחה פשוטה באג"מ או"ח ח"ד קה, ז). ודעת החזו"א (קנה, א) לשלוח ביום שנותנים מתנות לאביונים (והגרשו"א נהג בצנעה להדר לשלוח גם בשבת, כחומרא בעלמא. ופעם שלח אף ביום שישי. הלי"ש כא הערה 11).

דפים ד – ה

- ז. א. מתי מחלקים מתנות לאביונים בכפרים המקדימים ליום הכניסה? ומתי נוהגת השמחה?
ב. האם המגילה נקראת ביחיד או בציבור דוקא, בזמנה ושלא בזמנה?

א. כשכפרים מקדימים לקרוא ביום הכניסה – גובים בו ביום ומחלקים בו ביום, מפני שעניהם של עניים נשואות במקרא מגילה, אבל שמחה (של מאכל ומשתה) אינה נוהגת אלא בזמנה.
וכן משלוח מנות עושים בזמנה, בי"ד (וע' חזו"א קנה, א).

ב. אמר רב: מגילה בזמנה, קוראים אותה אפילו ביחיד. שלא בזמנה [כגון בני כפרים המקדימים (רש"י), ומבואר בגמרא שהוא הדין לבני עיירות כשחל י"ד בשבת ומקדימים לקרוא בערב שבת] – בעשרה. רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה – בעשרה. היה מעשה וחשש רב לדברי רב אסי (שחזר על עשרה וקיבצם אף בזמנה).

א. כשאין עשרה, לא אמר רב אסי שאינו קורא, שאין איסור קריאתה ביחיד אלא מצוה לקרותה בעשרה (רש"י). ופרשו ראשונים בדעתו שחייב לקרוא ביחיד כשאין עשרה. וכן משמע מדברי הראב"ד (בהשגותיו על הרמב"ם מגילה א, ז), שחייב לקרוא ביחיד כשאי אפשר בעשרה, וכן דעת הרז"ה

הרי"ד והרא"ש הריטב"א הרשב"א והרב המגיד – שאין עשרה לעיכוב אף לרב אסי [ואם אין עשרה בזמנה, לא יקדימו לקרוא בעשרה שלא בזמנה, שאין איסור לקרוא ביחיד אלא מצוה בעלמא לקבץ עשרה, ומשום מצוה בעלמא אין מקדימים לקרותה קודם זמנה. רי"ד]. ומדברי התוס' משמע שלרב אסי אינו מברך ביחיד. וכן דעת הרי"ף והרמב"ן, שלדעת האומר צריך עשרה יש עיכוב בדבר. [בספר אגרות משה (או"ח ח"ד קה, ז), כתב שמסתבר שאף לדעה זו, כאשר אי אפשר בשום אופן לקרוא בעשרה – קורא ביחיד, ורק במקום שאפשר ולא עשה כן חייב לקרוא שוב בעשרה ובברכה שאעפ"י שיצא ידי עצם הקריאה, לא יצא ידי מצות פרסומי ניסא. ולפי"ז י"ל כן גם בדעת רש"י. ולכאורה נראה שה"ה כשלא היה אפשר וקרא ביחיד ואח"כ נודמו לו עשרה – קורא בברכה].

ב. כמה ראשונים כתבו שהלכה כרב שהיחיד קורא אותה [שכן סובר גם רבי יוחנן (להלן ט:)], ועוד מפני שרב אסי תלמיד רב ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. ורב שעשה כרב אסי – לפנים משורת הדין עשה] (עפ"י ר"ח רי"ף רמב"ם תוס', רשב"א וריטב"א עפ"י ירושלמי). ואף מברכים עליה ביחיד (תוס' בשם רש"י ורבנו יוסף איש ירושלים). ומכל מקום עדיף בעשרה משום 'ברב עם הדרת מלך', אבל אינו חייב לטרוח ולקבץ עשרה מהשוק (ריטב"א, רשב"א. וכ"מ במגיד משנה א, ז). ויש אומרים שהלכה כרב אסי [שהרי גם רב חש לדבריו] (עפ"י בה"ג; רי"ד; וכן משמע מראב"ד (שם) – אלא שכשא"א בעשרה אף לר"א קורא ביחיד, כאמור). ונפסק בשלחן ערוך (תרצ, יח) שאפילו בזמנה צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר – קוראים ביחיד.

ושלא בזמנה, כתב המשנ"ב (שם ובשעה"צ) לענין כרכים שחל ט"ו בשבת שמקדימים ליום שישי, אם אין להם עשרה יקראו בלא ברכה, שהרי לדעת כמה מהראשונים דין עשרה הוא לעיכובא (וכ"ה בסידור עולת ריאה). ובחזו"א (קנה, ב) דקדק מלשון הרמב"ם ש'שלא בזמנו' הנאמר בגמרא אינו אלא חוץ מי"ד וט"ו, אבל כרכים הקוראים ב"ד – בכלל 'זמנו' הוא ואין צריך עשרה (וכן יש לשמוע מהמאירי. וכן צדד במהר"ץ חיות בדעת רש"י. ובחזו"א תמה על המשנ"ב שהוכיח בהגמרא גם לענין ט"ו. ואולם כמה ראשונים נקטו כן [כנראה מצד הסברא] דלא שנה – ערא"ש ריטב"א רשב"א ר"ן רי"ה בשם רבנו אפרים). וכן הורה הגרשו"א (מזבא בהליכות שלמה פורים כא, ד) שאם אין יכול לקרוא בעשרה, קוראה ביחיד בברכה. ג. לדעת החזו"א (בסוס"י קנה) דין עשרה מתקיים גם כשכל אחד קורא במגילה שלו, ואעפ"י שאינם קוראים כאחד אלא זה ממהר וזה מאט אין בכך כלום, בדומה לתפילה בעשרה. וגם אם היחיד מתאחר וגומר קריאתו אחר הציבור – נחשב ציבור, וכל שכן במגילה שהוא משום פרסום הנס. ובשם הגר"ז מבריסק מובא שאין נחשב 'בעשרה' אלא בקריאה של אחד שהשאר שומעים ויוצאים בקריאתו, אבל כשקוראים כולם הרי אלו קריאות יחידים.

ד. הריטב"א צדד שבליה אין צריך עשרה אפילו שלא בזמנה. ה. יש אומרים שאם קראו הציבור בעשרה, ואיזה יחיד לא שמעה – יוכל לקרוא ביחיד אפילו לכתחילה ואין צריך לטרוח אחר עשרה הואיל וקוראים אותה בעיר הזו בעשרה וכבר נתפרסם הנס (רמ"א עפ"י ארחות חיים). ונראה שגם שלא בזמנו הדין כן (חזו"א קנה, ב). ויש סוברים שדין זה אינו מוסכם ולכך יש גם באופן זה להדר אחר עשרה (משנ"ב ס"ק סד בשם יד אפרים. ואילו החזו"א דחה ראית הידיאפרים).

ו. כמה ראשונים נוקטים שהנשים מצטרפות לעשרה שהרי הן חייבות בקריאה וגם יש פרסומי ניסא (ער"ן וריטב"א). ואילו הרמ"א (סוס"י תרצ) הביא מהגהות אשרי והטור להסתפק בדבר (נראה

שאלות ותשובות לסיכום מסכת מגילה

שהכוונה לדברי הטור בסי' תרפט בשם העיטור [ולא לסי' תקפד כנדפס ברמ"א]. והשוה זאת לדין ברכת היוזמן שאינן מצטרפות הגם שמזמנות לעצמן. ושם הטעם הוא משום פריצותא, ולפי"ז נראה שעשר נשים יכולות לצאת בעצמן אף שלא בזמנה. ובהג"א לא הזכיר במפורש נשים אלא שאינן בני מצוות, ויתכן שמדובר על קטנים וכד', אלא לפי מה שהביא הרמ"א בסי' תרפט דעת המרדכי שהנשים אינן חייבות בקריאה אלא בשמיעה, נקט שה"ה לנשים (וע' מג"א). ולפי"ז לדין שנוקטים לעיקר שהנשים חייבות (וע"ש בשער הציון סקט"ז) – מצטרפות. ועכ"פ עשר נשים לכאורה יוצאות לכו"ע. שו"ר בחזו"א קנה, ב שכתב לענין קריאת נשים בעשר שלא בזמנה יש הרבה צדדים להקל. וכן נהגו בבית הגרשו"א).

ז. יחיד השומע קריאת המגילה מחוץ לבית הכנסת – כתב הריטב"א שמתברר שחשוב 'בעשרה' שהרי יש בקריאה זו פרסומי ניסא. וכתב הלבוש (תרצ) שאף לכתחילה יכול לעשות כן. ואולם בבאור הלכה (שם יח) כתב שלכתחילה ודאי יש לו להיכנס משום 'כרוב עם הדרת מלך', ויתכן שאפילו מעיקר הדין צריך להיות עם הציבור. (כתב שם שלפי דעת הסוברים שרב אסי מצריך עשרה למצוה, שוב אין הכרח לדברי הר"ן שיוצא מבחוץ. ואולם הריטב"א נקט עשרה למצוה ואעפ"כ כתב מצד הסברא שיכול לשמוע מבחוץ).

ח. נחלקו הדעות ביחיד שצריך לפרוש לים או לצאת בשיירה ולא יוכל לקרוא בזמנה, האם יקרא ב"א או ב"ב וי"ג בעשרה. ויש אומרים: דוקא ב"ג [עתה שאין כפרים מקדימים ל"א וי"ב, אבל ב"ג פעמים שבני העיר קוראים אז. ולכאורה עתה שאין י"ד חל בשבת אף ב"ג אין קוראים כלל ואין להקדים ל"ג], ויש אומרים שאינו קורא קודם זמנה (ע' בראשונים). ולהלכה נפסק שקורא בלא ברכה בקיבוץ עשרה, ואם נודמנה לו מגילה ב"ד – קוראה בברכה (ע' או"ח תרפח, ז).

דף ה

ח. איזו היא 'עיר גדולה' הקוראת ב"ד ואיזהו 'כפר' המקדים ליום הכניסה?

איזוהי 'עיר גדולה', כל שיש בה עשרה בטלנים שבבית הכנסת (להיות מצויים בעת התפילה). פחות מכאן – הרי זה כפר.

א. וכן כפר שיש בו עשרה בטלנים – אין דינו ככפר אלא כעיר (עפ"י רמב"ן ב; רשב"א כאן ובדף ג הריטב"א שם).

וכרך המוקף חומה מימות יהושע ואין בו עשרה בטלנים – מחלוקת הראשונים (כמובא לעיל ג).
ב. כתבו ראשונים: אפילו אין עשרה בטלנים המזומנים בבית הכנסת בכל עת, אבל בזמן התפילה לעולם יש עשרה אנשים בבית הכנסת ואין התפילה נפסדת מהם בעונתה, הרי זה בכלל מקום שיש בו עשרה בטלנים (רמב"ן ג וש"ר כאן. ויש להעיר מלשון הרמב"ם 'עשרה בטלנים קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור' – לכאורה משמע שלדעתו אין העיקר תלוי בקיום התפילה דוקא).

ט. אלו דברים שחלו בשבת מאחרים אותם ולא מקדימים?

זמן עצי כהנים והעם (למשפחות המביאים עצים בכל שנה למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהם. רש"י), ותשעה באב, חגיגה [שחל זמנה בשבת. ובכלל זה עולות ראייה לבית שמאי שאינן קרבות ביום טוב], ו'הקהל' – מאחרים ולא מקדימים. חגיגה והקהל – הטעם שמאחרים הוא משום שעדיין לא הגיע זמן חיובם (ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתם. וכן זמן עצי כהנים. רש"י). [ומאחרים החגיגה עד יום טוב האחרון של חג, ועד בכלל. וכן עצרת – יש לה תשלומין כל שבעה]. ותשעה באב – שהקדמת פורענות אין מקדימים.

א. וכן שאר תעניות ציבור, מאחרים ולא מקדימים מפני אותו הטעם (ראשונים), מלבד התענית שלפני פורים שנהגו להקדימה משום שתענית תשובה היא ואין בה כלל ענין הקדמת פורענות (ריטב"א), ויש מפרשים לפי שאי אפשר לאחרה מפני הפורים (מגיד משנה תעניות ה,ה).
 ב. עוד הוסיפו בירושלמי: סעודת ראש חדש [כשהיו עולים לקדש החודש. ר"ן וריטב"א] וסעודת פורים שחלו בשבת – מאחרים ולא מקדימים שנאמר לעשות אותם ימי משתה ושמחה – את ששמחתו תלויה בבית דין, יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים. (כנוכר לעיל, יש שכתבו בדעת תלמודנו שאין הסעודה נדחית. גם הרשב"א והריטב"א הקשו הלא 'ולא יעבור' נאמר גם על העשיה. ואולם להלכה נקטו הפוסקים לעיקר כהירושלמי).

9. א. מה דין עשיית מלאכה בפורים?

ב. מה דין הספד ותענית בימי הפורים, בי"ד ובט"ו?

א. בתחילה נקטו בגמרא שפורים אסור בעשיית מלאכה (שמחה ומשתה ויום טוב), בעיירות – בי"ד, ובמוקפים – בט"ו [ובמקומות המסופקים כגון טבריה – יש לחוש בשני הימים. כן משמע מפשט הגמרא]. והסיק רבה בנו של רבא שמעיקר הדין אין איסור שהרי בקבלת היהודים לא נאמר אלא לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו 'יום טוב' לא כתוב, אלא שבמקומות שנהגו איסור בדבר אסור להתיר [ולכך רב שראה לאותו אדם שזרע פשתן בפורים קיללו ולא צמח], אבל במקומות שלא נהגו – מותר [כגון במקומו של רבי, שלכך נטע רבי נטיעה בפורים]. ולפי אפשרות אחת, אפילו במקומות שנהגו איסור, מותר ליטע נטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים (= אילן שצלו נאה).

א. וכן הלכה, שפורים מותר בעשיית מלאכה, ובמקום שנהגו שלא לעשות ביום מקרא המגילה – אין עושים [והעושה עובר משום 'ואל תטוש תורת אמך'. ריטב"א]. ועתה נהגו בכל מקום שלא לעשות (רמ"א בשם כלבו. ונראה דהיינו מלאכה כבדה ושיש בה עיכוב. ריעב"ץ). ובכל מקום העושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. ובנין של שמחה כגון בית חתנות לבנו או אבורנקי של מלכים – מותר, ובכלל זה עשיית פרקמטיא, ששמחה היא לו, וכן כל דבר המונע הפסד. וכן כל מלאכת מצוה מותרת כגון לכתוב פסקי הלכות ופשטי מקראות ואגרת שלום. ומכל מקום יש לראות שלא ימשוך בה ויתבטל משמחת פורים. וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים (עפ"י או"ח תרצו, א ובמשנ"ב).

ב. בלילה, עד הנץ החמה; הפרי-מגדים מתיר בכל מקום (וע' גם במשך חכמה מגילת אסתר ט,יט), והחתם-סופר (בתשובה קצה) מחמיר (באור הלכה שם. וכן נקט הטו"א להלן ז שהלילה אסור בעשיית מלאכה. וע"ע חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב מה, ב).

ג. ביום קריאת המגילה שלא בזמנה, כגון בני הכפרים המקדימים ליום הכניסה או בני הכרכים הקוראים בערב שבת כשחל ט"ו בשבת – מותרים בעשיית מלאכה שהרי המשתה-ושמחה אין מקדימים, וכמו כן עשיית 'יום טוב' (ע' ירושלמי ב, ב).

ד. יום ראשון ט"ז באדר שהוא יום משתה ושמחה בכרכים, המנהג להימנע ממלאכה רק מחצות היום ואילך (הליכות שלמה פורים פכ"א הערה 15).

ע. תורא"ש מועד קטן ו. שט"ו באייר פנויים אנשים ממלאכה, שלכך היו יוצאים על הכלאים באותו יום. ומסתמת הדברים משמע לכאורה שמדבר בכל מקום ולא רק במוקפין.

ד. יש מי שכתב שבמקום שאסור לעשות מלאכה בעצמו, אסור כמו כן לומר לישראל אחר שהוא בן כרך לעשות לו מלאכה (כן הוכיח בשו"ת דובב מישרים ח"ג פג משאלת הגמרא כיצד נטע רבי, והלא

שאלות ותשובות לסיכום מסכת מגילה

רבי נשיא היה וודאי לא נטע בעצמו אלא אמר לאחר, ומדוע לא פירשו שאמר לכן עיר אחרת – אלא משמע שבכל אופן אסור. אך יש לדחות שידעו שנטע ע"י בני הבית וכד'. ומסתבר שבאותו מקום אסור מפני שינוי המנהג אבל בעיר אחרת ששם אינו יום טוב – מותר).

מי שלא בירך 'שהחיינו' על המגילה יום ולילה, יש סוברים שיברך על עצם היום כמו בימים טובים (ברכ"י בשם הר"י מלכו; ריעב"ץ. וע' משנ"ב ובאה"ל ר"ס תרצב משמע שנטע לדעה זו אך לא החליט הדבר). ויש חולקים (כן האריך באגרות משה או"ח ח"ה כ"ב מד, ב) לפי שאינו 'יום טוב' בעצם ואין בו קדושה.

ב. ימי הפורים אסורים בהספד ובתענית (משתה ושמחה). ומשמע במגילת תענית שבשני הימים אסור הן בפרוים הן במוקפים (רבא).

ביום הכניסה שבני הכפרים קוראים – מותרים בהספד ובתענית.

הספד לתלמיד חכם – ע' לעיל ג ומו"ק כז.

א. התוס' הביאו מתשובת רש"י שימי הפורים אינם דוחים אבילות, וכן כתב הרמב"ם (אבל י"א, ג),

שכל דברי אבילות נוהגים בפורים. וכן דעת הסמ"ג (עשין ב) ועוד (ע' בספר הפרנס רסט ובלקט יושר ח"ב עמ' 95). וכן נפסק בשלחן ערוך (תרצו, ד).

והריטב"א מחלק בין אבילות יום ראשון לשאר הימים. וכן כתב הר"ן שאבילות יום ראשון ודאי נוהגת בו. ומזהר"ח אור זרוע (מח) נסתפק באבילות יום ראשון.

והרמ"א הסכים לדעת הרא"ש ועוד פוסקים שאין אבילות נוהגת בפורים, לא ב"ד ולא בט"ו [אבל אין הפורים מבטלים שבעה כיום טוב, כדעת השאלות]. ואפילו יום ראשון של אבילות נדחה מפני הפורים, אבל דברים שבצנעה נוהג. וכן יראה למעט במיני שמחה שעושים (עפ"י משנ"ב). וריעב"ץ כתב שלכו"ע שאר הדברים הנוהגים באבל מלבד ישיבה ע"ג קרקע ונעילת הסנדל – אסורים, וכן פשוט שאסור לראות בעיני שמחה. ועולה לו יום הפורים למנין שבעה כמו שבת.

אם יוכל לאסוף מנין לקריאת המגילה בביתו – עדיף, ואם לאו יצא לבית הכנסת לשמוע המגילה אבל ערבית יתפלל בביתו. ונחלקו הדעות אם בשחרית יוצא להתפלל בבית הכנסת (עפ"י משנ"ב).

ב. הקובר את מתו בפורים, אם אינו יום המיתה – נראה לכאורה שחייב להניח תפלין לאחר הקבורה (עפ"י הגרשו"א – שמירת שבת כהלכתה פרק סד הערה קלה וב'תקונים ומילואים' [ומסתבר מהנראה מדברי הגרשו"א שם שיברך, אבל הרב המחבר צדד שלא יברך]. ולענין הנחתן בלא ברכה אם הוא יום המיתה – ע' משנ"ב תרצו סקכ"ו ובשעה"צ).

ג. גם בשתי הלילות אין נוהגת אבילות, כדרך שאינה נוהגת בימים (עפ"י טורי אבן ז. וכן הורה הגרשו"א – ע' הליכות שלמה פורים יט, כט).

ד. הנשים מענות (כולן כאחת) ומטפחות (כף אל כף), אבל לא מקוננות (= אחת מדברת וכולן עונות אחריה). נקבר המת – לא מענות ולא מקוננות (כדלעיל ג: או"ח תרצו, ג).

ה. אין לילך לקבר הנפטר בתום השבעה לקונן, אלא ילך האבל לבדו עם חזן אחד ויאמר לו השכבה (עפ"י משנ"ב).

בן הפורים שאחד מקרוביו קבור בירושלם ויום השנה חל בט"ו, יקדים לבוא ביום תענית אסתר, מלבד כשט"ו חל ביום שני, אין להקדים ליום חמישי אלא יעלה ביום ט"ז (עפ"י הליכות שלמה פורים יח הערה 38).

ו. תענית חלום מותרת בפורים (ריטב"א; רמ"א תרצה). ויתענה עד אחר מנחה ויאכל קודם ביאת השמש (משנ"ב עפ"י מג"א ופמ"ג. וע' סידור ריעב"ץ שנראה שהן שתי דעות אם מותר להתענות ולהשלים).
 ז. אין אומרים תחנונים בשני הימים (עתוס' בשם תשובת רש"י; ריטב"א ועוד). ואין אומרים צדוק הדין בפורים (תשה"ג שערי תשובה ל).
 ח. כשחל ט"ו בשבת, כיון שיום ראשון הוא יום משתה ושמחה, נראה שדין האבלות בו כמו בכל פורים. וכן נהגו שלא לומר תחנון ביום זה אף בפרוים (תשובת הגרשו"א, הליכות שלמה פורים כא, ח).
 ט. האבל אינו עובר לפני התיבה בי"ד באדר גם בירושלם, כמו בט"ו (הליכות שלמה יח, ט).
 י. חייב אדם במשתה ושמחה קצת בשני הימים, י"ד וט"ו. וכן נהגו (מנהגים; רמ"א תרצה, ב; ריעב"ץ).

**יא. א. האם טבריה דינה ככרכים המוקפים חומה לענין דין בתי ערי חומה ולמקרא מגילה, אם לאו?
 ב. מה דינן של המקומות המסופקים אם מוקפים חומה מימות יהושע אם לאו, לענין מקרא מגילה?**

א. חזקיה קרא בטבריה בארבעה עשר ובהמשה עשר. מסופק היה אם דינה כמוקפת חומה (ככתוב ביהושע וערי מבצר... רקת – זו טבריה) אם לאו. ופירשו שלענין שאר הלכות אין דינה כעיר חומה הואיל ומצדה האחד אין לה חומה אלא הים, רק לענין מקרא מגילה יש להסתפק אם הדבר תלוי במסתור או בהגנה, וזו מוגנת מכל צדיה אבל גלויה.
 לפי הסבר אחד בגמרא, רבי נקט שטבריה קוראת בט"ו. [וכן היא דעת רבי יוחנן בירושלמי (וכתב הריטב"א כן) ולעיל ב.]. שכן מסקנת הגמרא שלנו בערכין. ולפינו אינו.]

א. הרשב"א פירש שרבי סבר [לפי ההסבר הראשון בגמרא] שטבריה דינה כעיר חומה אף לענין דין בתי ערי חומה, הגם שהים בצדה האחד. והריטב"א פירש בענין אחר.
 ב. לדברי הר"ן (ד"ה ומיהו), לדעת רבי יהושע בן לוי, דין החומה לענין מגילה שוה עם דין עיר חומה לשאר דברים, ולפי זה טבריה קוראת בי"ד בודאי.

ב. כאמור, חזקיה קרא בטבריה בשני הימים מחמת ספק בדין. וכן רב אסי (ברמב"ן: רב אשי) בהוצל (לפי לשון אחת), כי היה מסופק אם מוקפת מימות יהושע אם לאו.

א. פסק הרמב"ם שבעיר המסופקת קוראים בשני הימים ובלילותם (וכן נקט הר"ד), אבל אין מברכים על קריאתה אלא בי"ד הואיל והוא זמן קריאה לרוב העולם. וכן נפסק בשלחן ערוך בכרך המסופק (תרפח, ד).

ואילו הגאונים והרמב"ן והר"ן (ומשמע שכן גם דעת הגר"א להלכה. שער הציון סק"ט) כתבו לקרוא בי"ד ואין צריך בט"ו. ואף בכגון טבריה והוצל שהיה עליהם ספק מסוים, ראוי לברך בארבעה עשר, והחכמים שנהגו לקרוא שם בשני הימים – ממדת חסידות היו נוהגים ולא היו מברכים (ר"ן). ומסתבר שכוונתו שלא היו מברכים בט"ו אבל בי"ד הלא כתב שראוי לברך).

וכתב הרשב"א: מסתבר שנידון זה אינו אלא בארץ [או קרוב אליה. ריטב"א], שבזמן התקנה היו עריהם ידועות ומקובלות בידם איזו מוקפת חומה מימות יהושע, שהרי היה להם לידע דין בתי ערי חומה ושילוח מצורעים, אבל בחוצה לארץ כל שיש ספק – קוראים בי"ד בתורת ודאי, שהרי אף בזמן תיקון התקנה לא היה ידוע להם בכל מלכות אחשוורוש על כל עיר ועיר איזוהי מוקפת מימות יהושע ואיזו אינה מוקפת, והם לא תקנו לשום מקום שני ימים אלא הסכימו מראש שכל שאין ידוע – קוראת בי"ד (וכן הסכים הריטב"א).

ופסק המשנ"ב שבטבריה צריך לקרוא בשני הימים [ולא יברך אלא בראשון], ונוהגים שמחה ומתנות לאביונים בשניהם, אבל ב'מדינות אלו' אין להסתפק על כרכים המוקפים חומה שמה היו מוקפים מימות יהושע, מפני שהם בצפון ורחוקים מארץ ישראל וידוע שלא היו מיושבים בזמן יהושע. [ובפרי חדש כתב שעיר המסופקת אם מוקפת ישלחו המנות בי"ד שהוא לרוב העולם. והפמ"ג מפקפק בזה. באה"ל סו"י תרצה].

ב. ישובים הנראים וסמוכים למקום המסופק – נוהגים בהם דיני הפורים בי"ד בלבד (כדברי הברכי-יוסף המובאים בבאור הלכה תרפח). וכן הדין בעיר המחוברת למקום המסופק באופן שהן עתה עיר אחת, כגון תל אביב המחוברת ליפו שהיא ספק (הליכות שלמה פורים כ,יא. וע' במובא שם בשם הגרא"ד רבה הראשי של טבריה, שהמנהג שם עפ"י ר"מ קלירס לקרוא בשני הימים בסמוך ונראה).
ג. ראוי להחמיר בערים המסופקות, לנהוג בכל דיני 'פורים המשולש' ככרכים (הליכות שלמה פורים כא,ב).

דף ו

ענין התגרות ברשעים – נתבאר בברכות ז.

יב. מה בין אדר ראשון לאדר שני?

לסתם מתניתין, אין בין אדר ראשון לשני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים [אבל לענין הספד ותענית – זה וזה שוים. כ"מ בגמרא], לפיכך אם קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה – קוראים אותה בשני.

ובברייתא נאמרו שלש דעות בדבר; לדברי תנא קמא אין בין ראשון לשני אלא מקרא מגילה. לפי הסבר אחד בגמרא הוא הדין למתנות לאביונים כמשנתנו, ולא הזכירן התנא מפני שהם תלויים במקרא המגילה. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: קראו בראשון ונתעברה השנה – אין קוראים אותה בשני, שכל מצוות שנוהגות בשני נוהגות בראשון. (בכל שנה ושנה – כשאר שנים שקוראים באדר הסמוך לשבט, ולפי שאין מעבירים על המצוות).

מבואר מהגמרא שלדעתו אף לכתחילה קוראים אותה בראשון (תוס' ו"ר). ומסתבר שאפילו לא קראו בראשון לא יקראו בשני, שלעולם אין קוראים אלא באדר הסמוך לשבט (רשב"א).
רשב"ג אומר משום רבי יוסי: אף קוראים אותה באדר השני, שכל מצוות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון (בכל שנה ושנה – באדר הסמוך לניסן, שסמיכת גאולה לגאולה עדיף (רבי טבי); לקים את אגרת הפרים הזאת השנית. רבי אלעזר). ופירש רב פפא שלדבריו אפילו לענין סדר פרשיות שקוראים באדר, אם קראו בראשון חוזרים וקוראים אותן בשני, משא"כ לתנא קמא אין חוזרים וקוראים אותן בדיעבד. ולפי 'אבעית אימא' יתכן וכך סובר גם תנא דמתניתין. אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן: הלכה כרשב"ג שאמר משום רבי יוסי.

א. וכן הלכה, שאפילו קראו הפרשיות בראשון, חוזרים וקוראים אותן בשני (עפ"י ריטב"א; טור או"ח תרפה).

ב. יש מפרשים מה שאמרו זה וזה אסורים בהספד ובתענית, שאם קראו את המגילה בראשון ועיברו בו ביום את השנה, אסור אותו היום בהספד ובתענית, אבל אם לא קראו בראשון –